

HET PARK VAN BRUSSEL (WARANDE)

Het oudste park van de stad

Het Warandepark (lange tijd ook 'Koninklijk Park' genoemd) werd in het laatste kwart van de 18de eeuw aangelegd op de ruïnes van het oude park van de Bourgondische hertogen en de gouverneurs van de Nederlanden en was het eerste openbare park van Brussel. Het park is gelegen aan de rand van het Paleizenplein - symbool van de monarchie en het Parlement of het Paleis der Natiën – symbool van de macht en draagt door zijn allure bij tot het gewichtige karakter van de locatie.

EEN VLEUGJE GESCHIEDENIS

Van de 11de tot de 18de eeuw was de heuvel van de Koudenberg in Brussel, ten noordoosten van de oude binnenstad, de zetel van de heersende macht. De landsheer van Brussel, het Brabantse hof en daarna het hof van de Bourgondische hertogen en de gouverneurs van de Habsburgers van Spanje en Oostenrijk namen na elkaar hun intrek in het op deze heuvel gebouwde paleis en breidden het geleidelijk aan ook uit. Wellicht grensde van bij het begin al een 'park' aan dit majestueuze verblijf van de soevereinen. De eerste vermelding ervan in geschriften dateert evenwel van de 14de eeuw. Daarbij is er sprake van een wijngaard en een besloten bebost jachtterrein. Na de bouw van de tweede omwalling van de stad breidde Philips de Goede dit park vervolgens nog verder uit met nieuw verworven gronden. Teksten uit de periode van zijn nakomeling, Karel V, zijn hier uitvoeriger over en hebben het over een besloten terrein waar er op wild gejaagd werd, de privétuin van de hertog die 'feuillée' of 'labyrinthe' genoemd werd, wat in feite een verwijzing is naar de aanplantingen die de tuin zijn vorm gaven, alsook een klein park met bloemperken, een wijngaard, een visvijver, een veld voor het organiseren van toernooien en een kaatsbaan. Aan het begin van de 17de eeuw voegden de aartshertogen Albert en Isabella hier nog diverse rotsstructuren, een grot en waterspelen aan toe.

Het paleis van de Koudenberg werd tijdens de nacht van 3 op 4 februari 1793 echter volledig vernietigd door een brand, waardoor het hof van aartshertogin Maria Elisabeth zich genoodzaakt zag om uit te wijken naar het nabijgelegen 'Hôtel d'Orange'. Voor een heropbouw van het paleis waren aanzienlijke financiële middelen nodig, die de Oostenrijkse Nederlanden op dat ogenblik niet hadden. Het paleis bleef er dan ook 45 jaar lang als een ruïne bijliggen in afwachting van betere tijden. In 1775 kwamen de regering van de Oostenrijkse Nederlanden en de Stad Brussel uiteindelijk tot een akkoord: Men zou de ruïnes en het oude park nivelleren om er rond een plein en een groene ruimte een volledig nieuwe wijk op te trekken. Om de financiering van deze werken mogelijk te maken, zou het oude park daarbij voor de helft verkaveld worden.

De architect die voor het hele project werd aangesteld, Barnabé Guimard (hierbij voor het park geholpen door Joachim Zinner), richtte zich qua stijl naar de Oostenrijkse wensen: Een uniforme architectuur die een terugkeer naar het antieke classicisme zou weerspiegelen, zoals de Fransen deze herinterpreteerden. De werken zouden van 1776 tot 1783 duren.

Om de ophoging mogelijk te maken, die als basis voor het nieuwe park zou dienen, werden er 1.220 olmen, beuken en linden gekapt; slechts 435 zouden er blijven staan. De nivellering, het traject van de dreven, de aanplantingen, de bekleding met graszoden van de borders, de aanleg van het achthoekige bekken, de plaatsing van de beelden en de bouw van de Vauxhall namen bijna acht jaar in beslag. Daarna beschikte Brussel echter eindelijk wel over het park dat, zoals Karel van Lotharingen het wenste "het comfort van het publiek zou vergroten en tegelijkertijd de hoofdstad zou verfraaien en haar zodoende het verblijf van het Hof en de nieuwsgierigheid van buitenlanders waardig zou maken".

Met een decreet van 11 december 1797 droeg de 'Administration départementale de la Dyle' (de Belgische provincies waren intussen in 1792 in Franse handen overgegaan) het onderhoud van het Warandepark aan de Stad Brussel over, een taak waarvan laatstgenoemde zich vandaag nog steeds kwijt.

ALGEMENE BESCHRIJVING: EEN NEOKLASSIEKE WANDELING.

De hoofdingang van het park ligt in het noorden, aan de Wetstraat, tegenover het Parlement. Hij geeft uit op een grote open ronde vlakte (de enige niet rechte vorm van het park), waar we het 'Grote bekken' aantreffen. Van hieruit vertrekken drie grote dreven in de vorm van een ganzenpoot die vandaag uitzicht geven op drie symbolische plaatsen van Brussel, nl. het Paleis van Justitie, het Koninklijk Paleis en het Troonplein, terwijl in de andere richting de blik van de bezoeker automatisch op de zuilengalerij van het Parlement valt. Deze drie grote dreven, de ene axiaal, de andere twee schuin, delen het park in de lengte in drie. Twee andere lange dreven die de Koningsstraat met de Hertogstraat verbinden, lopen dwars over deze dreven heen en bakenen zo de drie hoofddelen van het park af. Bij wijze van aanvulling op deze zowel erg eenvoudige, als erg structurerende scenografie en om de rechthoekige grenzen van het park nog duidelijker af te bakenen, lopen er langs de hele omtrek eveneens lanen. Aanvankelijk diende deze geometrische stijl zich daarbij met het regelmatig en klassieke tracé van de wijk te verzoenen, die tegelijkertijd opgetrokken werd.

De dreven van het park zijn omzoomd met hoogstammig hout dat het geheel een bebost aanzicht geeft. Aan de rand van de dreven staan de bomen op een rij, terwijl aan de binnenkant dicht struikgewas de verschillende wandelaars weliswaar aan elkaars ogen onttrekt, maar aan geen enkele structurele indeling lijkt te beantwoorden. De diverse aanplantingen worden bovendien doorkruist door weinig gestructureerde paden, die wellicht oorspronkelijk door wandelaars zelf gecreëerd werden. Verder trekt rond de hele omtrek van het park een dubbele rij opgebonden linden een soort van groen scherm op als plantaardige muur ter versterking van een hek bestaande uit rijen lansen afgewisseld met lage stangen die op hun plaats gehouden worden door stijlen in de vorm van zuiltjes. Dit van bij het begin van het project voorziene hek werd echter pas in het midden van de 19de eeuw gerealiseerd en geplaatst; aangezien de originele plannen van Guimard intussen verloren waren gegaan, werd het hek daarbij herontworpen door de architect Tilman-François Suys, die ook bekend is omwille van zijn werk aan het Egmontpaleis.

Het park van Brussel is geen aan bloemen gewijde plaats. Dat was ook niet de bedoeling van de oorspronkelijke ontwerpers van het park en de verschillende pogingen die sinds de aanleg ervan ondernomen werden om deze keuze om te buigen, zijn uiteindelijk allemaal mislukt. Het hele park is dan ook opgevat als een soort van neoklassieke wandeling: De brede dreven waarvan de rechtheid nog benadrukt wordt door lange grasborders maken de bestaande vergezichten mogelijk en ondersteunen de diverse trajecten. Om deze wandeling op te luisteren, werd het park daarnaast ook versierd met talrijke beelden waarvan de thema's geïnspireerd zijn door de Griekse en de Romeinse mythologie. De meeste van de oorspronkelijke beelden zijn vandaag echter te beschadigd en worden in verschillende musea over het hele land bewaard, terwijl kopieën ervan hun plaats in het park hebben ingenomen.

En dan zijn er nog de bas-fonds. Aan het einde van het park, aan de kant van het Paleizenplein bevinden zich namelijk twee 8 m diepe lagergelegen delen. Het zijn overblijfselen van het oude kleine dal van het primitieve park van het paleis van de Koudenberg die te diep waren om te worden opgevuld bij de aanleg van het nieuwe park. Dit deel, dat oorspronkelijk groter was, werd dan maar als Engelse tuin aangelegd. Het is ook hier dat tijdens de beroemde dagen in september 1830 de Nederlandse troepen in de val gelokt en door revolutionairen overwonnen werden. Deze bas-fonds kregen in de loop der tijd echter een slechte reputatie en werden de hele tweede helft van de 19de eeuw en het begin van de daaropvolgende eeuw voor het publiek gesloten. Ook de uitbreiding van het Paleizenplein gebeurde ten koste van deze lager gelegen delen.

In 1971 besliste de Regering ten slotte om het park als landschap te beschermen; dat belette de Stad Brussel echter niet om vijf jaar later toch nog een klein speelplein aan te leggen bij het groepje van vijf bomen op de hoek van de Koningsstraat en de Wetstraat.

OPMERKELIJKE FAUNA EN FLORA

Oorspronkelijk domineerde de olm als boomsoort in het park, maar de iepziekte, een typische ziekte voor deze boom, decimeerde geleidelijk aan de hele kolonie. Vandaag treffen we vooral inheemse soorten rond de dreven van het park aan: beuken, esdoorns, linden en eiken, aangevuld met platanen en kastanjabomen... Een twintigtal van deze bomen werd overigens ook in de lijst van de opmerkelijke bomen van het Brussels Gewest opgenomen.

BEHEERSPRINCIPE

Het al meer dan tweehonderd jaar oude Warandepark was aan het begin van het nieuwe millennium aan een grondige opknappbeurt toe. In het kader van de werken van het Koninklijk Tracé en het samenwerkingsakkoord tussen de Federale staat en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor de opwaardering van zijn erfgoed, maakten de buitenhekken, de voetpaden, de kiosk en al het beeldhouwwerk (zowel de beelden, als de monumentale ingangen van het park) in 2000 het voorwerp uit van een eerste restauratiecampagne.

Vervolgens kwam het plantaardige erfgoed aan de beurt: Alle bomen werden gesnoeid, degene die men niet meer kon redden, werden gekapt, de diverse aanplantingen werd nieuw leven ingeblazen, interessante soorten werden opgewaardeerd, de met gras bezaaide borders werden verstevigd, enz. Verder werden twee van de meest gebruikte dreven van het park (de Zinner- en de Lambermondreef) ook bestraat om ze hun functie op een duurzamere manier te laten vervullen. Daarnaast werden er ook een aantal belangrijke reparaties aan het meubilair, het hydraulisch systeem van de bekkens en de verlichting verricht. De werken eindigden uiteindelijk in 2002 met de heraanleg van de directe omgeving van het Theater en de galerijen van de Vauxhall.

Voor het onderhoud van het park staat de dienst Groene Ruimten van het Departement Wegeniswerken van de Stad Brussel in. Vooral het onderhoud van de rijen opgebonden linden vraagt daarbij heel wat snoei-, vorm- en bevestigingswerk, een werk dat gezien de omvang van de opgebonden bomen en de speciale techniek die ervoor gebruikt wordt, wellicht uniek is in Europa.

OPMERKELIJKE MONUMENTEN EN BOUWERKEN

MONUMENTEN

Het Koninklijk Parktheater

Het Parktheater werd in 1872 door de gebroeders Bultos gebouwd, die toen al concessiehouders waren van de Muntshouwborg. Aanvankelijk werden er kindervoorstellingen, circusacts, vari  theatervoorstellingen, komische opera's en operettes opgevoerd, maar later werd het een meer conventionele theaterzaal, gewijd aan klassieke werken of werken van hedendaagse auteurs. Oorspronkelijk was het een rond gebouw in klassieke stijl, waarin ook luxeboetieks waren ondergebracht en waarvan de gevel op basis van plannen van de architect Louis Montoyer was opgetrokken. De vele verbouwingen die daarop volgden (de laatste dateert van 2000), breidden het theater vervolgens geleidelijk aan uit en pasten het aan de eisen van decorbouwers en het grote publiek aan. Sinds 1994 is het theater ook beschermd als monument.

De Vauxhall

De idee kwam uit Engeland: In het idyllische kader van een park een aan vermaak gewijd etablissement openen, waar de gegoede klasse van die tijd zich zou kunnen komen amuseren. Dat is wat de gebroeders Bultos zouden doen, die sinds 1777 onder een Turkse tent op een klein perceel in het noordoosten van het park een dranksluiterij uitbaatten. Hun vauxhall, waarvan de bouw in 1782 begon, omvat een theater, een grote zaal met Korinthische pilasters die aanvankelijk dienst deed als café en drie kleinere zalen die als restaurant benut werden. De Stad Brussel werd er in 1818 eigenaar van en verhuurde het café-restaurant aan het Concert Noble, een adellijke sociëteit die bals en concerten organiseerde. Het is aan haar dat we de grote zaal – een soort van primitieve balzaal – aan de achterkant van het theater te danken hebben, die de naam 'Salle des Cariatides' meekreeg omwille van de vier beeldhouwwerken van François Rude die de zaal opsmukken. Vanaf 1871 zouden de gebouwen vervolgens aan de Cercle artistique et littéraire verhuurd worden, die later met de Cercle royal Gaulois zou fuseren, die vandaag nog over de gebouwen beschikt en er aan haar leden voorbehouden ontmoetingen, diners, tentoonstellingen en concerten organiseert.

De kiosk van de Vauxhall

Achter het theater en de Cercle Gaulois geldt het voormalige muziekpaviljoen dat vandaag als privéwoning ingericht is, als unieke getuige in Brussel van een decoratietechniek die gebruikmaakt van houten latwerk. De kiosk werd in 1913 door architect François Malfait in de vorm van een paviljoen met een podium en galerijen opgetrokken met daarboven een koepel '   l'impériale' om er in de zomer bals en concerten in de open lucht te organiseren.

De muziekkiosk

Oorspronkelijk bevond de muziekkiosk, die in 1841 door de architect Jean-Pierre Cluysenaar ontworpen werd, zich in het midden van het ronde plein waar later het achthoekige bekken werd aangelegd. Naar aanleiding van die plannen werd de kiosk dan naar een andere, groenere locatie in het park verplaatst. Zelf heeft het achthoekige gebouw een structuur in versierd gietijzer.

Het Bekken van het ronde plein

Het grote bekken dat in 1855 in het midden van het ronde plein werd aangelegd, van waaruit de belangrijkste assen van het park vertrekken, is bedoeld als monument ter ere van het watervoorzieningsysteem dat water afkomstig van bronnen in Braine-l'Alleud aanvoert en van 1853 dateert. Het heeft een diameter van 38 m, de rand is vervaardigd van blauwe steen en het bekken werd ook voorzien van een reeks fonteinën van verschillende grootte.

Het Achthoekige bekken

Dit bekken bevindt zich al sinds 1780 op de tweede open plaats op de axiale dreef van het park. Het heeft een breedte van 24 m en werd voorzien van een platte boord in blauwe steen. Aanvankelijk werd het, net zoals alle fonteinën van de bovenstad, van het nodige water voorzien door de hydraulische installatie van Sint-Joost-Ten-Noode die in 1602 door een Duitse ingenieur gebouwd werd.

BEELDHOUWWERKEN

Het Warandepark is een echte beeldentuin. De meeste van deze beelden zijn daarbij afkomstig van de voormalige doolhof van het hertogelijke paleis en het park van het kasteel van Tervuren dat Karel van Lotharingen had laten aanleggen. De beelden hebben sindsdien nogal te lijden gehad (met name onder de onlusten van 1830) en zijn daarom ondertussen vervangen door kopieën.

De Romeinse keizers

Het gaat hier om 12 marmeren borstbeelden van Romeinse keizers die oorspronkelijk voor de zuilengang van het Hof vervaardigd werden door Laurent Delvaux (1696-1778) en daarna overgebracht werden naar het Tervuren park. Ze bevinden zich aan de rand van het middelste ronde plein.

De Hermen

Een herm is een beeld dat dienst doet als sierstuk in tuinen. Het heeft de vorm van een man, waar men alleen het hoofd en de voeten van kan onderscheiden en wiens lichaam in een blok steen is verdwenen, dat hier met een soort van schubben bedekt is. Op dit ogenblik telt het park 12 zulke beelden aan het begin van de axiale dreef en rond het Achthoekige bekken. De meeste zijn van de hand van Laurent Delvaux, erkend hofmeester, en twee zijn er van Pierre Puyenbroeck (1804-1884).

De jacht (1782)

Gilles-Lambert Godecharle (1750-1835) kreeg de taak van het onderhoud van de beelden van het park in 1795 toevertrouwd. Hij realiseerde echter ook zelf de beeldhouwwerken die de vier toegangen domineren. Boven elk voetstuk animeert een engeltje met bolle wangen in Renaissancestijl een jachttafereel (honden, boog, hoorn, eend, ree, everzwijn, leeuwen, ...). De kopieën die we er vandaag kunnen bewonderen, zijn het werk van Pierre Puyenbroeck.

De boodschapper (1997)

Bronzen beeldhouwwerk van Jean-Michel Folon (1934-2005) ter ere van alle verdwenen kinderen dat dankzij een actie van La Libre Belgique niet ver van het speelplein gerealiseerd kon worden.

Maar ook:

Kind dat te drinken aanbiedt (1898), fontein van Alphonse De Tombay (1843-1918) die in 1901 in het park geplaatst werd. Van deze kunstenaar is ook de **Leeuw** die zijn poot op een wereldbol legt (1895).

Afgezien van de hermen en de borstbeelden van de keizers is Laurent Delvaux ook de beeldhouwer van twee metaforische beeldhouwwerken die de seizoenen uitbeelden: **Flora of De lente** en **Pomona of De herfst**.

Diana, de godin van de jacht (1670): beeldhouwwerk in wit marmer van Gabriel de Grupello (1644-1730), vernield in 1830 en identiek hermaakt door Pierre Puyenbroeck in 1876. Een ander beeldhouwwerk van dezelfde kunstenaar is de **Narcissus**, waarvan de kopie van de hand van Albert Desenfans (1845-1938) is.

De handel en de scheepvaart (1784) en **De kunsten en de wetenschap**, twee werken in witte steen van Gilles-Lambert Godecharle, waarvan de kopieën van de hand van Isidore De Rudder (1855-1943) en Guillaume Charlier (1854-1925) zijn.

Apollo (1770) naar de Apollo van Firenze door François-Joseph Janssens (1744-1816).

Leda (1734), marmeren beeldhouwwerk van Jean-Baptiste Vander Haeghen (1688-1738/40) op een sokkel van blauwe steen.

Meleager doodt het everzwijn en **Adonis gedood door een everzwijn**, twee groepen in steen van de hand van Lens de Pierre Lejeune (1721-1790).

Lucretius die uitademt, borstbeeld in wit marmer dat wordt toegeschreven aan Pierre-François Le Roy (1739-1812).

De Liefdadigheid, marmeren kopie van Jacques Martin (1877-1950) naar een origineel van Michiel Vervoort (1667-1737) dat vandaag in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België bewaard wordt.

Gilles-Lambert Godecharle (1881), beeld van Thomas Vinçotte (1850-1925) ter nagedachtenis van de beroemde beeldhouwer dankzij een legaat van diens zoon.

De boetevaardige Maria Magdalena (1779) van Jérôme Duquesnoy bevindt zich in een kunstmatige grot, achteraan het park.

De Venus met de spiegel (1832) is een werk van Pierre Puyenbroeck, **de Venus met de duiven** een werk van Olivier de Marseille (1739-1788), terwijl er niets geweten is over de maker van de **Venus met de schelp**. Het enige wat erover geweten is, is dat het van het midden van de 18de eeuw dateert en afkomstig is van Nederland.

Peter de Grote, Tsaar van Rusland. Dit bronzen borstbeeld werd in 1856 door prins Demidoff aan de stad geschonken en bevindt zich achteraan het park. Het borstbeeld verwijst met een knipoog naar de nacht in 1717, waarop de tsaar op bezoek in Brussel een te gul overgoten maaltijd in een kleine fontein in de buurt uitbraakte.

GROENE RUIMTEN IN DE BUURT

- In het noorden, de tuin van het Rijksadministratiefcentrum, het Congresstation, het Vrijheidsplein en het Henri Frick square.
- In het noordwesten, het Sint-Goedelevoorplein.
- In het noordoosten, het Maria-Louizasquare, het Ambiorixsquare et het Margaretasquare.
- In het oosten, de tuin van het Paleis der Academiën, het Leopoldpark en het Jubelpark.
- In het westen, de Kunstberg, het Albertinaplein, het Putterijsquare en het Magdalenaplein.
- In het zuiden, het Troonplein, het plein van de Kleine Zavel en het Egmontpark.
- In het zuidwesten, het De Meeussquare..

Oppervlakte: 13 hectare 10 are.

Typologie: historisch wandelpark dat ook als doorgang dienst doet.

Eigenaar: Stad Brussel.

Beheer: Dienst Groene Ruimten van het Departement Wegeniswerken van de Stad Brussel.

Klassering: Het besluit tot klassering als landschap van het Warandepark dateert van 21 juni 1971.

PRAKTISCHE INFORMATIE

OPENINGSUREN

Het park is doorlopend geopend.

Elk dag zijn er van 8u00 tot 21u00 parkwachters in het park aanwezig.

CONTACT

Met een vraag of een probleem kunt u tijdens de openingsuren altijd terecht bij de parkwachters en de tuinmannen van het park.

In noodgevallen: Dienst Groene Ruimten van de Stad Brussel: 02/279 60 00.

Politie van de Stad Brussel: 02/279 79 79. Naast het theater is er bovendien een politiebureau

UITRUSTING

Speelplein, muziekkiosk, poppentheater (tijdens de zomer), bekkens, bar, drinkfontein, openbare toiletten, banken, vuilnisbakken.

ER GERAKEN

Het Warandepark is toegankelijk via de Wetstraat, de Hertogstraat, het Paleizenplein en de Koningsstraat.

BEREIKBAARHEID ANDERVALIDEN

Aan elke ingang van het park is er eerst een opstap. Daarna is het vrij eenvoudig voor iemand met een beperkte mobiliteit om zich over de dreven in dolomiet van het park te verplaatsen. Verder dient hierbij ook nog opgemerkt dat bepaalde elementen van het speelplein speciaal voor gehandicapte kinderen werden voorzien.

OPENBAAR VERVOER

Metro : lijn 1 – 5 (Park).

Tram : 92 – 94 (Paleizen, Park).

Bus : 71 – 38 – 95 – 27 (Koning), 29 – 63 – 65 – 66 (Park), 21 (Hertog). Train: Centraal station.

MEER INFORMATIE

- De brochure van Leefmilieu Brussel – BIM:
 - Wandeling langs de beeldhouwwerken in de Brusselse groene ruimten. (te bestellen op het nummer 02/775 75 75 of via info@leefmilieubrussel.be).
- Meer informatie over [de culturele wegwijzers van parken en tuinen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest](#).
- Bezoek de [fotogalerij](#) van de Virtual Landscape Gallery.
- Meer informatie over [het architecturale patrimonium van het Gewest](#).
- Meer informatie over [de gedenkmonumenten van Brussel](#).
- Meer informatie over [het Koninklijk Parktheater](#).
- Meer informatie over [de Cercle royal gaulois artistique et littéraire](#).
- Meer informatie over [het groene en blauwe netwerk](#).

